

УДК 339.97(177)+339.137.2(177)

Н.В. Павліха – д.е.н., професор,
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин Волинського
національного університету
імені Лесі Українки

І.В. Кицюк – студентка V курсу
факультету міжнародних відносин
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Особливості формування сучасної конкурентної політики України в контексті євроінтеграції

*Робота виконана на кафедрі міжнародних
економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

Розглянуто теоретичні аспекти, особливості та механізми розробки і реалізації сучасної конкурентної політики України в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, конкурентна політика, євроінтеграція.

N.V. Pavliha, I.V. Kytsyuk. Peculiarities of forming of modern competition policy of Ukraine are in the context of eurointegration. Theoretical aspects, peculiarities and mechanisms of development and realization of modern competition policy of Ukraine are considered in the conditions of eurointegration.

Key words: competition, competitiveness, competition policy, eurointegration.

Сьогодні економічна, соціальна і політична ситуація, що сформувалася в Україні, потребує пошуку ефективних шляхів вирішення існуючих глобальних проблем, вироблення оптимальної моделі участі в міждержавному інтеграційному процесі. Необхідність проведення послідовної політики, орієнтованої на набуття нашою державою рівноправного членства в міжнародних інтеграційних угрупованнях визначається потребою отримання гідного місця у світовій економіці, що, у свою чергу, дасть можливість уникнути статусу країни-аутсайдера та певним чином впливати на розвиток глобального суспільно-політичного й економічного устрою.

Усебічна інтеграція в організаційні структури світового господарства, насамперед ЄС, є стратегічною метою зовнішньоекономічної політики України. Сучасні реалії розширення ЄС відкривають для України нові перспективи та вагомі можливості підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Вхідження до регіональних інтеграційних угруповань можливе для України виключно на паритетній основі із забезпеченням пріоритету національних інтересів.

Актуальність теми полягає у тому що, процеси активізації євроінтеграційних процесів спричинили потребу удосконалення державної конкурентної політики України у напрямі забезпечення відповідності європейським нормам та стандартами. Адже інтеграція в Євросоюз – це рух країни до стандартів реальної, діючої демократії та цивілізованого, соціально орієнтованого ринкового господарства [8, 145].

Метою дослідження є аналіз особливостей розробки та реалізації сучасної конкурентної політики України в контексті європейської інтеграції.

Необхідність проведення цього дослідження підтверджується численністю наукових праць з даної тематики як українських, так і зарубіжних вчених. Доробок вітчизняних науковців у питаннях, пов'язаних з формуванням сучасної конкурентної політики України широко представлений роботами Шниркова О.І., Гальчинського А.С., Греся С.В., Дідківської Л., Гуменюка О. та ін. Але сучасна економічна ситуація в Україні, необхідність розробки моделі оптимальної участі країни в євроінтеграційному процесі обумовлюють потребу подальшого вивчення механізмів адаптації вітчизняної конкурентної політики до євростандартів.

В усьому світі конкуренція визнана універсальним і дієвим регулятором ринкових відносин. Саме досконала конкуренція, створюючи рівні умови для всіх суб'єктів господарювання, спонукає виробників до пошуку найефективніших варіантів господарювання, стимулює підвищення продуктивності праці, зниження цін, покращення якості й розширення асортименту товарів і послуг. Зважаючи на це, сприяння і захист економічної конкуренції, розробка раціонального механізму реалізації конкурентної політики держави є нагальним питанням.

В умовах європейської інтеграції Україна має переймати досвід розвинених європейських країн щодо питання регулювання конкурентної політики. Зокрема, і цілі, і мета конкурентної політики повинні бути на це спрямовані.

Основою проведення конкурентної політики є підвищення ефективності функціонування ринків шляхом усунення або послаблення неспроможності ринку, що виникає як наслідок неповної конкуренції. Також можуть існувати соціальні і політичні цілі.

Для досягнення цих досить загальних цілей кожна країна визначає конкретніші завдання, виконання яких дозволяє наблизитися до проголошених цілей. Зокрема, для України такими завданнями є: здійснення комплексу заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища; зменшення частки монопольного сектора в економіці України; удосконалення правил конкуренції; впровадження сучасних методів державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій; зменшення частки монопольного сектора у внутрішньому валовому продукті до 10-12%; захист і підтримка конкуренції, розвиток її інституційного забезпечення [6, 18-23].

Для забезпечення розвитку конкуренції і обмеження монополізму в господарській діяльності в Україні діє Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11 січня 2001 року №2210-111, який регулює відносини органів державної влади та управління з суб'єктами господарювання, із споживачами на ринку товарів і послуг з питань економічної конкуренції. Окрім того, економічна конкуренція ґрунтується на нормах, встановлених Конституцією України, Законами України "Про Антимонопольний комітет України", "Про захист від недобросовісної конкуренції" та іншими нормативними документами.

Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції направлена на: обмеження монополізму в господарській діяльності; здійснення заходів щодо демонополізації економіки; фінансову, матеріально-технічну, інформаційну та консультативну підтримку суб'єктів господарювання органами державної влади та управління; запобігання будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію; державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюються органами Антимонопольного комітету України; органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти Антимонопольному комітету України у здійсненні його повноважень у сфері підтримки й захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму та контролю за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції [2, 23-25].

Стрижнем утвердження міжнародної конкурентоспроможності мають слугувати реалізація та використання національних конкурентних переваг, які обумовлені наявністю кадрового, науково-технічного та технологічного потенціалів української економіки, пов'язані з її геостратегічним розташуванням. Організаційно-інституціональною формою реалізації національних конкурентних переваг України мають стати макротехнології та відповідні міжгалузеві виробничі комплекси, що створять каркас сучасної структурно-промислової політики. Зокрема до 2010-2015 рр. в Україні мають бути створені реальні передумови запровадження, принаймні, двох видів макротехнологій; „Україна - транзитна держава” та „Україна - високотехнологічна, авіакосмічна держава”.

Стратегічною метою подальшого розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України в довгостроковій перспективі є реалізація конкурентних переваг, пов'язаних з формуванням нової структури вітчизняного експорту, перетворення переважно сировинного експорту в експорт продукції з високим ступенем доданої вартості, опанування „нової економіки”, що відповідає сучасним тенденціям та напрямам розвитку світової торгівлі [7, 70].

Так, наприклад, на сучасному етапі в експорті України до ЄС переважають метали (32%), сировина (енергоносії) (25%), сільськогосподарська продукція (7,9%), хімічна продукція (7,1%), текстильні вироби (11,7%). Український імпорт із ЄС складає в основному така продукція: виробниче устаткування (31,2%), продукція машинобудування та транспортні вироби (11,7%), хімічна продукція (11,5%) і пластикові вироби (7,3%) [1, 240].

Основою практичної реалізації даного напрямку можуть стати конкурентні переваги, джерелом яких є унікальні високі технології. У структурі української промисловості та сфери послуг є ряд секторів, які, маючи унікальні високі технології, здатні виконати роль експортного рушія. Це, насамперед, авіакосмічна промисловість, суднобудування (розвиток комерційного флоту на основі освоєння досягнень військового суднобудування), космічні послуги з виведення об'єктів на навколоремну орбіту, послуги з розробки програмного забезпечення тощо. Саме на цьому напрямі здійснюватиметься перехід українського суспільства від індустріального до постіндустріального, від традиційної до нової „економіки”.

Застосування макротехнологій на основі двох комплексів – транспортного і високотехнологічного має стати предметом особливої уваги держави, яка повинна інтегрувати весь існуючий набір інструментів державного регулювання в цілісну взаємопов'язану стратегію заохочення та розвитку відповідних виробництв, конкурентоспроможних у світовому масштабі. Така стратегія повинна змінити існуючий розподіл ресурсів, спрямувавши їх у пріоритетні галузі [7, 70-72].

Слід зазначити, що формуванню конкурентних відносин в Україні допомогло проведення низки інституційних перетворень, зокрема реформування відносин власності й демонополізація економіки, реорганізація заснованих на державній власності суб'єктів господарювання; формування національної системи конкурентного й антимонопольного законодавства, яка охоплює близько 600 нормативно-правових актів, у тому числі шістдесят законів України; створення структури органів державної влади, яка забезпечує захист економічної конкуренції, реалізацію норм цієї галузі вітчизняного законодавства і контроль за його дотриманням, а саме – АМКУ (Антимонопольного комітету України), Національних комісій з регулювання природних монополій, відповідних структурних підрозділів у законодавчих і виконавчих органах державної влади, органах місцевого самоврядування; нагромадження досвіду щодо захисту конкуренції, а також активна співпраця з конкурентними відомствами та міжнародними організаціями у сфері конкурентної політики й антимонопольного законодавства.

Для формування конкурентного середовища важливими є заходи, що сприяють розвитку малого й середнього підприємництва, зокрема: запровадження єдиної регуляторної політики; спрощених режимів оподаткування, ведення бухгалтерського обліку; скасування податкових та інших пільг; лібералізація зовнішньоекономічної діяльності; розширення міжнародного співробітництва тощо [3, 115]

Однак, на умови конкуренції в національній економіці впливає ціла низка негативних чинників, провідне місце в якій займає розвиток тіньового сектору значної частини національної економіки та породжені ним неконтрольовані процеси - розподіл ринків, встановлення антиконкурентних узгоджених дій, цінових картелів тощо. Проблемними питаннями залишаються також нераціональне державне втручання в економічне життя суб'єктів господарювання, бюрократизм і корупція державного апарату; деформована структура економіки, що проявляється в неадекватному сучасним вимогам розвитку сфери послуг та не в повній мірі задовольняє потреби споживача; недосконалість вітчизняного законодавства, тощо.

Безумовно, одним із головних пріоритетів є підвищення конкурентоспроможності національної економіки, під якою розуміють здатність країни реалізувати свої конкурентні переваги, забезпечити виробництво товарів і послуг, які відповідають вимогам якості та ціновим параметрам світового ринку, і задовольнити внутрішній та зовнішній попит. При цьому держава забезпечує ефективну зайнятість, підвищення рівня життя, задоволення соціально-економічних потреб громадян і суспільства в цілому. За визначенням ОЕСР, конкурентоспроможною країною вважається країна, яка підтримує та збільшує реальні доходи населення у довгостроковій перспективі.

Рівень конкурентоспроможності України є не достатньо високим і становить 3.98, що забезпечив нашій країні 73 місце у світовому рейтингу. Вирішити цю проблему можна на основі впровадження гармонізованої державної економічної політики, зорієнтованої на інноваційну модель розвитку.

Це передбачає формування умов для реалізації конкурентних переваг країни, а саме:

- активного сприяння науково-технічній та інноваційній діяльності, державної підтримки наукомістких, високотехнологічних галузей та виробництв, формування їхнього експортного потенціалу, застосування екологічних санкцій як засобу заохотити впровадження сучасних технологій;
- забезпечення інтеграції наукових, фінансових і підприємницьких структур, розвиток технопарків і технополісів;
- реформування національної системи технічного регулювання (стандартизація, метрологія, сертифікація, акредитація) відповідно до вимог СОТ і ЄС;
- створення сучасної інформаційної інфраструктури тощо [3, 118-119].

Крім цього, необхідно й надалі демонополізувати економіку неструктурними способами.

Насамперед слід знизити або ж зовсім зняти бар'єри, які зменшують можливість вступу суб'єктів господарювання на існуючі ринки, породжуючи цим самим розвиток монополізованих товарних ринків. Важливого значення набуває питання впорядкування контролюючих функцій державних органів та удосконалення законодавчої бази реалізації конкурентної політики. А посилення співпраці України з міжнародними організаціями та структурами (Європейський Союз, СОТ, ЮНКТАД, ОЕСР тощо), країнами СНД допоможе сформувати ефективне середовище конкурентної поведінки, що передбачає дотримання як суб'єктами господарювання, так і органами влади правил і норм законодавства,

традицій чесного суперництва, поваги до споживача, недопущення нечесних правил ведення бізнесу, дискримінаційних відносин.

Для того, щоб бути конкурентоспроможною у світі й сприяти економічному росту, Україні потрібно залучити значно більше інвестицій. Сприятливий інвестиційний клімат відіграє чи не провідну роль у досягненні цього. Інтеграція з ЄС може допомогти в досягненні даної мети, оскільки вона здатна посприяти або встановити умовою проведення необхідних реформ.

Так, із початку 2006 р. ЄС є найбільшим іноземним інвестором в Україні, його частка – 71% від загальних прямих іноземних інвестицій в Україні. Німеччина, Кіпр, Австрія й Об'єднане Королівство були найбільшими інвесторами в Україну на початку 2006 р. Станом на 2006 р. в Україну інвестовано 14 млрд євро, при цьому лише у 2005 р. інвестовано 6.26 млрд євро. Попри такий швидкий ріст інвестицій, Україна залишається далеко позаду за рівнем прямих іноземних інвестицій на душу населення порівняно з іншими країнами [1, 240].

Пріоритетним напрямом конкурентної політики є підвищення конкурентоспроможності наших товарів та покращення конкурентного середовища в країні.

Стратегія підвищення конкурентоспроможності національної економіки має бути спрямована на створення стійкої ефективної та високоадаптивної системи національної економіки та її суб'єктів, здатних успішно конкурувати в умовах глобалізації світової економіки, забезпечуючи Україні гідне місце в світовому та європейському поділі праці. Це досягатиметься шляхом удосконалення організаційно-правових основ функціонування національної економіки, створення стабільного макроекономічного та мікроекономічного середовища, умов вільного розвитку та динамічного зростання.

Отже, підвищення конкурентоспроможності національної економіки вимагає від держави розробки та координації системи заходів щодо збільшення ефективності роботи суб'єктів господарювання, забезпечення секторам української економіки паритетних умов функціонування, обґрунтованої відкритості та доступу іноземних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на внутрішній ринок України з одночасним стимулюванням вітчизняного виробника та підтриманням його інтересів на міжнародній арені, створенням високого платоспроможного попиту за рахунок реалізації нових підходів до політики доходів населення, забезпеченням розвитку науково-технічних інституцій та підвищенням інноваційного потенціалу країни.

Література

1. Бліхар М.М. Зовнішньоекономічні тенденції України в контексті європейських інтеграційних процесів // Європейська та євроатлантична інтеграція і транскордонне співробітництво: Тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і молодих науковців, Луцьк, 15 – 16 трав. 2008 р.: В 2-х т. / За ред. В.Й. Лажніка і С.В. Федонюка. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С. 238-241.
2. Бойчук В.М. Формування конкурентних стратегій в економіці України // Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. – 2004. - №6. – С. 23-25.
3. Гресь С.В. Україна в контексті світової конкуренції // Промисловий потенціал та ефективність його використання. – К., 2003. – С. 112-120.
4. Гуменюк О. Конкурентний потенціал України: динаміка структурних та якісних змін // Вісник Тернопільського держ. екон. ун-ту. – 2006. - №3. – С. 60-67.
5. Дідівська Л. Актуальні проблеми конкурентної політики української держави / Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. – 2005. - №4. – С. 13-21.

6. Єна О.В. Конкурентноздатність – основа розвитку економіки України у глобальному світі // Київський інститут бізнесу і технологій. Вісн. – К., 2005. - №2. – С. 18-23.

7. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки – ключове завдання сьогодення // Стратегія соц-екон. розвитку індустріально розвинутих країн світу: Проблеми і перспективи України: наук.-інформ. збірник / Нац. центр з питань євроатлантичної інтеграції України ; за заг. ред. В.П. Горбуліна. Вип. 32. – К., 2006. – С. 25-72.

8. Смаглій А. С. Європейська перспектива України // Європейська та євроатлантична інтеграція і транскордонне співробітництво: Тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. студ., асп. і молодих науковців, Луцьк, 15 – 16 трав. 2008 р.: В 2-х т. / За ред. В.Й. Лажніка і С.В. Федонюка. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С. 145-148.

9. Шнирков О.І. Конкурентна політика ЄС: Монографія. – К.: Вид.-полігр. центр «Київський університет, 2003. – 218с.